LAUSUNTO

Helsinki 3.6.2024

Valtiovarainvaliokunnan verojaosto

Viite: HE 61/2024 vp

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain 84 ja 85 b §:n ja eräistä vakuutusmaksuista suoritettavasta verosta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 240 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä yli 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: pääekonomisti Otto Kyyrönen, otto.kyyronen@soste.fi, p. 040 168 0943

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE kiittää valtiovarainvaliokunnan verojaostoa kirjallisesta asiantuntijalausuntopyynnöstä.

SOSTE korostaa:

- SOSTE ei kannata lakimuutosta, koska ALV-korotukset kohdistuvat suhteellisesti eniten pienituloisiin ja työttömiin kotitalouksiin, joiden toimeentuloa on jo aiemmin heikennetty muun muassa sosiaaliturvaan tehdyillä leikkauksilla.
- ALV-kannan korotus vähentää kysyntää myötäsyklisesti taantuman aikana, mikä lisää työttömyyttä ja pitkittää taantuman kestoa.
- SOSTE ehdottaa, että mikäli ALV-korotukset toteutetaan, niiden yhteydessä perusturvaetuuksiin tehdään ylimääräinen indeksitarkistus. Näin toimittiin, kun ALV-kantoja korotettiin vuonna 2013. Ylimääräiset indeksitarkistukset tukisivat pienituloisten ostovoimaa.

Vaikka SOSTE ymmärtää tarpeen tasapainottaa julkista taloutta, SOSTE ei kannata esitystä laiksi ALV- ja vakuutusmaksuverokantojen korottamisesta. Esityksen mukaan yleinen arvonlisäverokanta ja vakuutusmaksuveron verokanta korotettaisiin 24 prosentista 25,5 prosenttiin. Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.9.2024**.**

Etenkin ALV-kannan korotus vähentää kysyntää myötäsyklisesti taantuman aikana, mikä lisää työttömyyttä ja pitkittää taantuman kestoa. Lisäksi ALV-korotukset vähentävät suomalaisen verojärjestelmän progressiota, sillä ALV-korotukset kohdistuvat suhteellisesti eniten etenkin pienituloisiin ja työttömiin kotitalouksiin, joiden toimeentuloa on jo tällä hallituskaudella heikennetty.

Veronkorotukset vaikuttavat talouteen myötäsyklisesti taantuman aikana

Valtiovarainministeriö on ennustanut, että Suomen talous ei kasva vuonna 2024. Tämä johtuu hintojen ja korkojen noususta, mikä on heikentänyt kotitalouksien kulutusta ja yritysten investointeja.

Noin 40 prosenttia kotitalouksien kulutusmenoista kohdistuu hyödykkeisiin, jotka ovat yleisen ALV-kannan ja vakuutusmaksuverokannan piirissä.

Esityksen mukaan, mikäli esitetyt korotukset siirtyvät täysimääräisinä kuluttajahintoihin, muutoksen kohteena olevien hyödykkeiden kuluttajahinnat nousisivat 1,2 prosenttia.

Koska hintatason nousu heikentäisi kotitalouksien ostovoimaa sen ollessa jo ennestään riittämätöntä, taantuman kesto todennäköisesti pitkittyisi veronkorotusten myötä. Esitetyt veronkorotukset heikentäisivät myös erityisesti sellaisten yritysten toimintaa, jotka ovat työvoimaintensiivisiä, toimivat kilpailullisilla markkinoilla ja myyvät tuotteensa suoraan kuluttajille.

Suomen talous on kärsinyt kroonisesti heikosta kysynnästä jo pitkään. Ensin nettovienti romahti 2000-luvun lopulla. 2010-luvun aikana heikko palkkakehitys ja liian vähäiset julkiset menot estivät kotimaista kysyntää paikkaamasta nettoviennin jättämää aukkoa.

Riittämättömän kysynnän vuoksi yritykset eivät ole halunneet lisätä investointejaan Suomessa ja kasvu on jäänyt heikoksi. Kysynnän riittämättömyys nähdään Elinkeinoelämän keskusliiton Suhdannebarometrista, joka raportoi, mitä teollisuus-, palvelu- ja rakentamisyritykset pitävät suurimpana esteenä kasvulle. Vuodesta 2010 lähtien riittämättömän kysynnän on melkein joka vuosi arvioitu olevan suurin kasvun este. Vuoden 2024 huhtikuussa näin vastasi jopa 50,3 prosenttia yrityksistä.

ALV-kannan ja vakuutusmaksuverokannan korotukset vähentävät ostovoimaa ja kysyntää entisestään, minkä vuoksi Suomen talouden pitkäaikainen ongelma pahenee. Tämä puolestaan pitkittää nykyisen taantuman kestoa.

ALV-korotukset lisäävät pienituloisten ja työttömien ahdinkoa

SOSTE on arvioinut, miten ALV-korotukset kohdistuvat erilaisiin kotitalouksiin. Arvioissa on oletettu, että ALV-korotukset siirtyvät täysimääräisinä hintoihin ja että kulutuksen rakenne säilyy samana.

Arvioissa on huomioitu yleisen ALV-kannan korotus 24 prosentista 25,5 prosenttiin, makeis- ja suklaatuotteiden ALV-korotus 14 prosentista 25,5 prosenttiin sekä 10 prosentin ALV-kannan piirissä olevien tuotteiden siirto 14 prosentin ALV-kantaan (pl. sanoma- ja aikakauslehdet).

Arviot on tehty yhdistelemällä Kotitalouksien kulutus -aineiston ja Tulonjakotilaston makrotason tietoja, joita Tilastokeskus kerää ja julkaisee. Edellinen aineisto perustuu kyselytutkimukseen ja jälkimmäinen rekistereihin. Aineistojen tiedot on esitetty kotitalouksittain ja asuntokunnittain. Arviot on laskettu kotitalouksien kulutusmenojen perusteella vuoden 2022 tiedoilla.

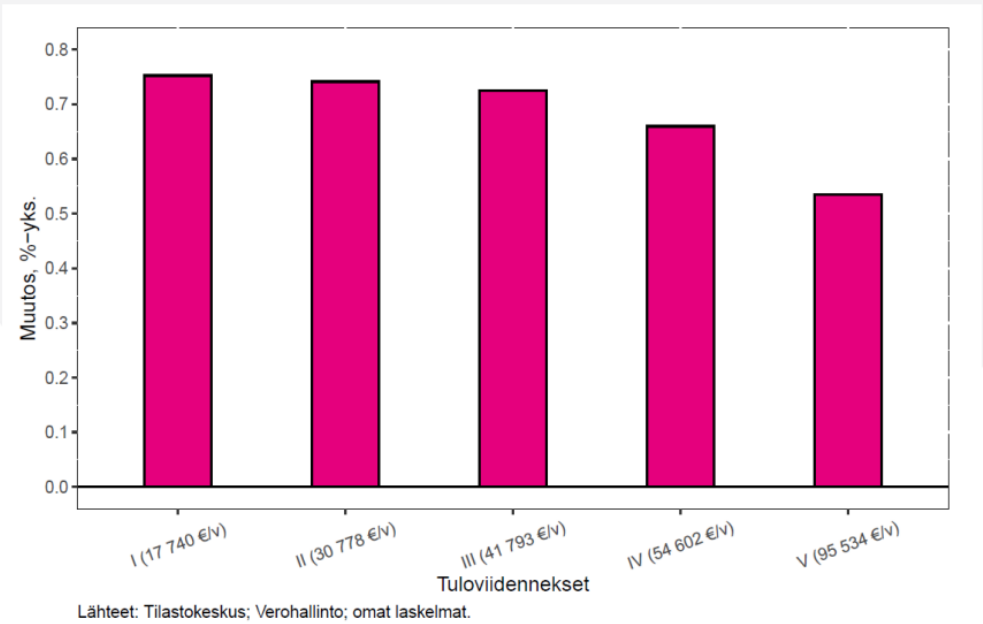

Kuva 1: ALV-korotusten vaikutus tuloviidenneksien ALV-taakkoihin, vuoden 2022 tulotason ja kulutuksen mukaan.

Kuva 1 näyttää ALV-korotusten vaikutukset tuloviidenneksittäin. Kunkin tuloryhmän ALV-taakat on laskettu osuuksina ryhmän käytettävissä olevista rahatuloista. Y-akselilla esitetty muutos on uuden ja nykyisen ALV-taakan välinen erotus.

Kunkin tuloryhmän perässä esitetty luku kertoo, kuinka paljon kyseisen ryhmän käytettävissä olevat rahatulot olivat keskimäärin vuonna 2022. ALV-korotukset kohdentuvat eniten pienituloisimmille (+0,75 %-yks.) ja vähiten suurituloisille (+0,53 %-yks.) kotitalouksille.

Pienituloisten suhteellinen ALV-taakka oli korkein ja suurituloisten vähäisin jo ennen uudistusta, eli pääministeri Petteri Orpon hallituksen ALV-korotukset vähentävät verotuksen progressiota. Tämä on ongelma, sillä Suomen kokonaisveroaste on jo valmiiksi regressiivinen suurituloisimman prosentin sisällä, eli verotuksen progressio ei enää täysin toteudu Suomessa. Tämä johtuu siitä, että suurituloisille keskittyviä pääomatuloja verotetaan korkeita ansiotuloja kevyemmin.

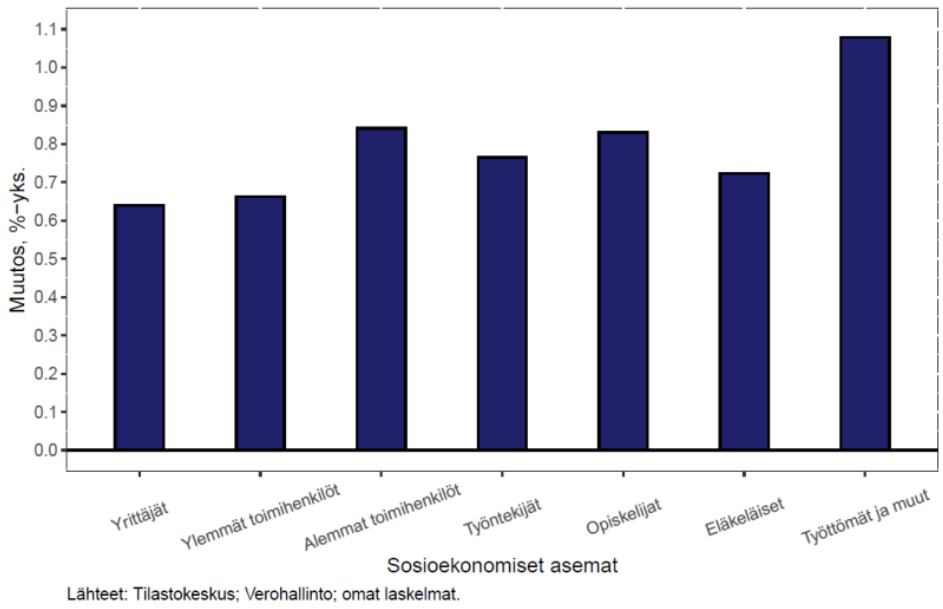

Kuva 2: ALV-korotusten vaikutus sosioekonomisten asemien ALV-taakkoihin, vuoden 2022 tulotason ja kulutuksen mukaan.

Kuva 2 esittää ALV-korotusten kohdentumisen eri sosioekonomisille ryhmille. Työttömien ja muiden (+1,08 %-yks.) suhteellinen ALV-taakka kasvaa selvästi eniten. Kyseinen ryhmä sisältää opiskelijoita ja eläkeläisiä lukuun ottamatta ne kotitaloudet, joiden viitehenkilö ei toimi ammatissa.

On ongelmallista, että ALV-korotukset kohdistuvat voimakkaimmin työttömiin, sillä korotusten arvioidaan myös lisäävän työttömien määrää noin 2 000 hengellä suhteessa vuoden 2026 tasoon. Toisin sanoen työttömien toimeentuloa heikennetään samalla, kun työttömyyttä lisätään.

Toisaalta yrittäjien (+0,64 %-yks.) ja ylempien toimihenkilöiden (+0,66 %-yks.) suhteellinen ALV-taakka kasvaa vähiten. On kuitenkin tärkeää huomauttaa, että kyse on keskimääräisestä vaikutuksesta: pääomatulot keskittyvät pienelle osalle yrittäjistä, minkä vuoksi monen pienituloisen yrittäjän ALV-taakka kasvaa merkittävästi.

Lisäksi ALV-korotukset kohdistuvat enemmän nuoriin sekä Etelä-Suomessa ja Pohjois- ja Itä-Suomessa asuviin kotitalouksiin. Ikään liittyvät ja alueelliset vaikutukset jakautuvat kuitenkin tasaisemmin kuin kuvissa 1 ja 2 esitetyt vaikutukset.

ALV-korotuksia kompensoidaan tavallisesti pienituloisille suunnatuilla tulonsiirroilla. Tätä vastoin pääministeri Orpon hallitus leikkaa pienituloisten toimeentulosta, eli pienituloisten tilanne heikkenee ikään kuin kaksin kerroin. SOSTE on arvioinut, että pelkästään viime vuonna päätetyt sosiaaliturvaleikkaukset lisäävät pienituloisten määrää 51 000 aikuisella ja 17 000 alaikäisellä vuoden 2024 aikana.

SOSTE on laatinut veroehdotuksen, jonka avulla verotuloja voisi kasvattaa noin 3,2 miljardilla eurolla. Veroehdotus voimistaisi myös verotuksen progressiota ja turvaisi pienituloisten toimeentuloa. SOSTEn ehdotus mahdollistaisi suuremmat tulonsiirrot pienituloisille ja lisäyksen julkisiin investointeihin, mikä elvyttäisi kysyntää ja auttaisi Suomea taantuman taittamisessa.

SOSTE ehdottaa, että ALV-korotusten yhteydessä perusturvaetuuksiin tehdään ylimääräinen indeksitarkistus. Näin toimittiin, kun ALV-kantoja korotettiin vuonna 2013. Ylimääräiset indeksitarkistukset tukisivat pienituloisten ostovoimaa.